

Επικοινωνία δίχως βία για Σχολεία δίχως βία

ΣΑΒΒΑΤΟ 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2011

Αμφιθέατρο Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αθηνών, Ακαδημίας 18

Κόκλα Θεοδώρα, Πρόεδρος ΚΕΔΕ

Το κοινωνικό φαινόμενο της σχολικής βίας και κατ' επέκταση της νεανικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στη διεθνή πραγματικότητα τα τελευταία είκοσι χρόνια. Στη χώρα μας έχει αρχίσει να γίνεται αντικείμενο προσοχής, συζήτησης και μελέτης, τα τελευταία χρόνια, και θεωρείται πλέον κοινωνικό πρόβλημα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα ερευνών που διεξάγονται στα σχολεία μας. Μάλιστα σε επισκέψεις του Συνηγόρου του Παιδιού σε σχολεία, καταγράφηκε ιδιαίτερη ανησυχία για την εξάπλωση βίαιων συμπεριφορών.

Η βία λαμβάνει ποικίλες μορφές και δεν υπάρχει ένας καθολικός ορισμός της. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.), συνήθως ως βία ορίζεται η χρήση της φυσικής δύναμης ή της πίεσης - απειλής εναντίον ενός μεμονωμένου ατόμου ή κατά μιας ομάδας που μπορεί να οδηγήσει στο θάνατο, στον τραυματισμό ή στη γένεση ψυχολογικών διαταραχών (World Health Organization, 1999, p.2).

Οι λόγοι που οδηγούν στην άσκηση βίας είναι πολλοί και διαφέρουν ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ατόμων, την ιστορική συγκυρία, την κουλτούρα και τον πολιτισμό. Στους εκλυτικούς παράγοντες περιλαμβάνονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, η ελλιπής καλλιέργεια, οι καθ' έξιν βίαιες συμπεριφορές που ενισχύονται από το περιβάλλον, η φαντασίωση της βίας, οι ελλιπώς αναπτυγμένες επικοινωνιακές ικανότητες, η ανεπαρκής γονική υποστήριξη και επιρροή, οι άδικες τιμωρίες και η κακοποίηση των παιδιών, η φτώχεια, ο υπερπληθυσμός και ο συνωστισμός, η επιρροή των μέσων μαζικής ενημέρωσης και οι κοινωνικές νόρμες.

Η σχολική βία, η οποία διακρίνεται στη βία και τον εκφοβισμό - *bullying* σύμφωνα με την διεθνή ορολογία - είναι μια μορφή επιθετικής συμπεριφοράς που εμφανίζεται στο σχολείο κυρίως, με τη μορφή του σχολικού εκφοβισμού. Η σχολική βία περιλαμβάνει τη λεκτική, τη σωματική και την ψυχολογική βία, τη σεξουαλική παρενόχληση, καθώς και το βανδαλισμό. Αποτελεί εσκεμμένη, απρόκλητη, συστηματική και επαναλαμβανόμενη πράξη, που αποσκοπεί στην πρόκληση σωματικού ή ψυχικού πόνου και στην υποταγή του θύματος ενώ θύτες και θύματα προέρχονται από κάθε κοινωνική ομάδα.

Ο εκφοβισμός είναι σύνθετο φαινόμενο και μπορεί να αναφέρεται σε :

1. Σωματική επίθεση (σπρωξίματα, κλωτσιές, μπουνιές).
2. Συναισθηματική ή λεκτική επίθεση (κοροϊδία, βρισιές, σαρκασμό, χειρονομίες, συκοφαντίες,

γελοιοποίηση, απειλές, διάδοση φημών).

3. Σεξουαλική παρενόχληση (ανεπιθύμητο άγγιγμα, προσβλητικά μηνύματα, λεκτική παρενόχληση) και
4. Ηλεκτρονικό εκφοβισμό (κακόβουλα sms, κλήσεις, e-mail, chat με απειλητικό περιεχόμενο).

Η σχολική βία είναι μια μορφή κοινωνικού ελλείμματος που αντανακλά την κοινωνική ανισότητα, τον αποκλεισμό και τη ματαίωση των ατομικών προσδοκιών. Συσχετίζεται άμεσα με την εγκληματικότητα στην ευρύτερη κοινωνία και είναι δείκτης της ανοχής της. Για το λόγο αυτό, η εξάλειψή της συνδέεται με την προστασία των θεσμών και των αξιών του κοινωνικού πλαισίου.

Από έρευνα που δημοσιεύθηκε στην Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, μέσα στον σχολικό χώρο η βία συναντάται στις εξής συμπεριφορές:

1. Στη συμπεριφορά των μαθητών μεταξύ τους.
2. Στη συμπεριφορά των μαθητών προς τους εκπαιδευτικούς.
3. Στη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές.
4. Στη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών μεταξύ τους.
5. Στη συμπεριφορά του διευθυντή προς τους εκπαιδευτικούς.
6. Στη συμπεριφορά των γονέων προς τους μαθητές.
7. Στη συμπεριφορά των γονέων προς τους εκπαιδευτικούς.
8. Στη συμπεριφορά των μαθητών προς την κτηριακή και την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου.

Όπως καταγράφηκε και από την Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.), στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Διακρατικού Προγράμματος «*Δάφνη III*», περίπου το 10 - 15% των μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, πέφτει θύμα διαφόρων μορφών βίας.

Είναι γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις τα περιστατικά βίας και εκφοβισμού στα σχολεία δεν αντιμετωπίζονται κατάλληλα. Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα περιστατικά ενδοσχολικής βίας αποσιωπούνται διότι θεωρούνται ότι εκθέτουν και στιγματίζουν τους θύτες, τα θύματα και το κύρος του σχολείου. Όπως τονίζει ο Συνήγορος του Παιδιού οι μαθητές επισημαίνουν ότι οι εκπαιδευτικοί επεμβαίνουν μόνο όταν μια βίαιη σύγκρουση γίνει δημόσια και αποσταθεροποιεί τη σχολική ζωή και τότε δρουν πυροσβεστικά, ενώ όταν τα θύματα είναι παιδιά μεταναστών η πλήρης απουσία γονέων μεταναστών από τους συλλόγους γονέων επιτείνει την έλλειψη αντίδρασης.

Επιπλέον παρατηρείτε έλλειμμα ενημέρωσης, περιορισμένη ευαισθητοποίηση και σχετική άγνοια για τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος, καθώς οι γονείς μιλούν ελάχιστα για το πρόβλημα με τα παιδιά τους, οι μαθητές – θύματα συχνά αντιδρούν με απόσυρση και αποφεύγουν να ζητήσουν βοήθεια από τους ενήλικες, οι εκπαιδευτικοί συζητούν ελάχιστα στην τάξη τις συμπεριφορές βίας και εκφοβισμού και οι σύλλογοι γονέων δεν δείχνουν την απαιτούμενη ευαισθησία στο θέμα ή δεν λειτουργούν καθόλου.

Οι συνέπειες που προκύπτουν από την εκδήλωση του φαινομένου αυτού είναι πολλαπλές. Από σχετική έκθεση ειδικών που συντάχθηκε το 2009 για λογαριασμό του Υπουργείου

Παιδείας και Πολιτισμού της Κυπριακής Δημοκρατίας προκύπτει πως η έκθεση στην σχολική βία και στην αντικοινωνική συμπεριφορά μπορεί να επιφέρει σοβαρά συναισθηματικά προβλήματα και έντονο άγχος τόσο στους μαθητές όσο και στους εκπαιδευτικούς, δημιουργώντας έτσι αρνητικό κλίμα στο σχολείο, επηρεάζοντας κατ' επέκταση την διαδικασία μάθησης.

Τα παιδιά που γίνονται θύματα εκφοβισμού και βίας είναι δυνατόν να νοιώσουν έντονο άγχος και αισθήματα ανασφάλειας, να έχουν φοβίες, να παρουσιάσουν σχολική άρνηση και να απουσιάζουν συχνά από το σχολείο, να εμφανίσουν μαθησιακές δυσκολίες και να οδηγηθούν σε σχολική αποτυχία, να εμφανίσουν ψυχοσωματικά προβλήματα όπως πονοκέφαλο, πόνους στην κοιλιά, διαταραχές ύπνου κ.α. καθώς και κατάθλιψη.

Όπως επισημαίνετε και από την Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. ο αντίκτυπος της ενδοσχολικής βίας στα παιδιά και στους εφήβους, μπορεί να είναι σοβαρός και καθοριστικός για την περαιτέρω ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη και εξέλιξη.

Γίνετε αντιληπτό πως, η πρόληψη και η αντιμετώπιση κάθε μορφής ενδοσχολικής βίας αποτελεί επιτακτική ανάγκη, γεγονός, που επισημαίνετε και από σχετική εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων που βασίστηκε σε εισήγηση του Συνηγόρου του Παιδιού.

Ο ρόλος του σχολείου στην αντιμετώπιση και πρόληψη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και της σχολικής βίας είναι πρωταρχικός, υπό την έννοια ότι το σχολικό περιβάλλον εμπερικλείει τη δυνατότητα να επηρεάσει τη συμπεριφορά των μαθητών και να δράσει σαν μηχανισμός ελέγχου τόσο εντός όσο και εκτός του σχολικού χώρου.

Ένα θετικό σχολικό κλίμα που στηρίζεται στην επικοινωνία και την αλληλοεπίδραση μεταξύ μαθητών - εκπαιδευτικών, που σέβεται τις ανάγκες και τα δικαιώματα όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία - γονείς, μαθητές, εκπαιδευτικοί - κινητοποιεί τα άτομα για γνώση και προβάλλει υγιή πρότυπα συμπεριφοράς με αποτέλεσμα να μειώνει τις αντιδραστικές συμπεριφορές και να αναπτύσσει τις δυνατότητες όλων των μαθητών.

Συνεπώς, η πρόληψη και ο περιορισμός της ενδοσχολικής βίας συνδέονται άρικτα με τη σχολική δομή, στελέχωση και λειτουργία. Επομένως, οι ανάγκες των εκπαιδευτικών σε υποστήριξη και εργαλεία χειρισμού καταστάσεων που τους ξεπερνούν πρέπει να βρίσκετε στο επίκεντρο της όποιας πολιτικής αντιμετώπισης του προβλήματος. Αναπόσπαστα δεμένη είναι και η ενεργός συμμετοχή των μαθητών και των γονέων στις υποθέσεις της σχολικής κοινότητας. Ιδίως τώρα, ενόψει των κοινωνικών ρηγματώσεων από την οικονομική κρίση, όπου η από μέρους των παιδιών αναπαραγωγή των κραδασμών στο οικογενειακό, σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να έχει βίαια χαρακτηριστικά, η προστασία της ανηλικότητας θα πρέπει να αποτελέσει για όλους υψηλή προτεραιότητα.

Η διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής σε σχέση με τη βία και την παραβατικότητα στο σχολείο προϋποθέτει καλή γνώση του αντικειμένου από όλους όσους εμπλέκονται ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Όμως, παρόλη την καθολική αναγνώριση της σοβαρότητας του φαινομένου, εντούτοις παρατηρείτε γενικά έλλειμμα ενημέρωσης, περιορισμένη ευαισθητοποίηση, υποτίμηση και άγνοια για τη διαχείριση του προβλήματος, καθώς και απουσία μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης. Αποτέλεσμα αυτού να παραμένουν μόνοι, τόσο τα παιδιά όσο και οι εκπαιδευτικοί, δίχως την κατάλληλη υποστήριξη στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων του εκφοβισμού. Γι' αυτό και θεωρείτε απαραίτητη η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Στην κατεύθυνση αυτή το Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη (Κ.Ε.Δ.Ε.) που για περισσότερο από μια εικοσαετία εργάζεται, εκτός των άλλων, για την κατανόηση και προώθηση μιας νέας κουλτούρας Ειρήνης, ως βασική συνθήκη για την αλλαγή της νοοτροπίας και των πρακτικών που χαρακτηρίζουν την κοινωνία της ανισότητας και της βίας, υλοποιεί, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων και τη χορηγία του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου το πρόγραμμα “Επικοινωνία δίχως βία για σχολεία δίχως βία” .

*Δώρα Κόκλα
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕΔΕ
Μηχανολόγος Μηχανικός*